

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

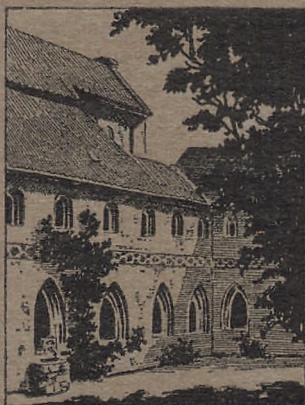
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FAGLIG LÆSNING

TIDSSKRIFT FOR SKOLE OG HJEM

RIGMOR CLAUDI-HANSEN

KLOSTRE OG MUNKE

52

REDIGERET AF
JØRGEN BANKE OG S. P. FREDEBO
AUG. OLSENS BOGHANDEL KØBEN. HELLERUP

04
Læsealen

Botanik

TH. MORTENSEN

Flora for Begyndere

Pris: indb. 1 Kr. 25 Øre

Lille Skoleflora

Pris: indb. 1 Kr. 75 Øre

I »Flora for Begyndere« tager Plantebestemmelsen sit Udgangspunkt i Blomsternes Farve, og kun de enkleste Fagudtryk er benyttede, hvad der gør Bogen anvendelig paa et tidligt Trin i Botanikundervisningen. I »Lille Skoleflora«, der omfatter ca. 800 Planter, er Hovedinddelingsgrundlaget for de farvede Blomster derimod Støvdragerantallet. Begge Bøger er udarbejdet til Brug i Mellemskolen og Folkeskolens ældste Klasser.

ERNST MÜLLER
og POUL MÜLLER

Elevegaver til Naturhistorieundervisningen i de ældste Klasser

Elevens Hæfte 50 Øre - Lærers Hæfte 125 Øre

Disse Opgaver stiller saa ringe Krav til Materiale, at de med stort Udbytte kan anvendes i alle Skoler. Opgaverne falder blandt andet indenfor følgende Omraader: Frøet, Vandoptagelse og Spiring, Ernæring, Aanding, Fordampning, Svampe, vore Kulturplanter samt Bakterieforsøg.

Bøgerne faas til Gennemsyn hos Deres Boghandler.

GYLDENDAL

RIGMOR CLAUDI-HANSEN

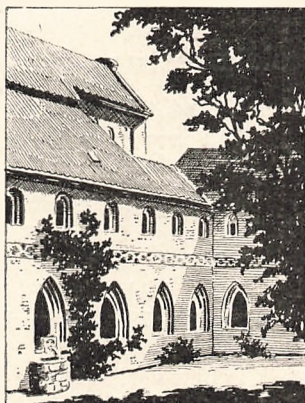
KLØSTRE OG MUNKE

FAGLIG LÆSNING NR. 52

TIDSSKRIFT FOR SKOLE OG HJEM

SJETTE AARGANG — 2. HÆFTE

27.9
CI 33
k

Redigeret af JØRGEN BANKE og S. P. FREDEBO

1933

INDHOLD:

	Side
I Munke før Kristendommen	3
II Det kristne Munkevæsen	4
Klostre udenfor Europa	5
Klostre i Europa	9
Et Benediktinerkloster	11
En Klosterreformatsor	17
Tiggermunke	21
III Danske Klostre og Munke	24
Abbed Vilhelm til Æbelholt	25
Klosterhaver	27
Klosterbygninger	29
IV Reformationen og Klostrene	32

Fra en Skolelæsestues Emnekatalog.

Ved Kommuelærer, cand. theol. *Chr. Krog Clausen.*

KLOSTRE OG MUNKE

- Biering, Holger: Billeder af Kirkens Historie. Bd. 1. Oldkirken. S. 24—33 (Eneboere og Munke). Bd. 2. Middelalderen. S. 25—34 (Bernhard af Clairvaux). S. 64—78 (Frans af Assisi).
- Böcker, Kappel: Gaa ud i Alverden. S. 44—48 (Benedikt). S. 54—55 (Bonifatius). S. 72—78 (Bernhard af Clairvaux). S. 83—02 (Frans af Assisi).
- Fortællinger af Kirkens Historie (E. Bays og Th. Moltkes Skoler). Bd. 1. S. 22—24 (Eneboere og Munke). S. 25—27 (Benedikt). S. 39—44 (Munkeordener). Bd. 2. S. 34—37 (Ignatius Loyola).
- Fortællinger af vort Folks Historie (af Th. Nørlyng, A. G. Ansen, F. C. Jørgensen og S. Fr. Nørlyng). Bd. 2. S. 157—161 (Øm Klosters Krønike). Bd. 3. S. 236—237 (Fortællinger om Peder Smed og Adser Bonde). Billedbog til vort Folks Historie. S. 38 (Klosterliv).
- Hansen, M. Mørk: Kortfattet Lærebog i Kirkehistorien. S. 17—19 (Munkevæsenet). S. 41—42 (Munkene).

Fortsættes Side 36

35.
1933-34

KLOSTRE OG MUNKE.

I.

Munke før Kristendommen.

Blandt Menneskene har der altid været verdens-trætte Sjæle, som søgte Ensømheden, *Eneboeren* i sit Klippeskjul, *Munken**) i sin Klostercelle.

For at undgaa Verdens Fristelser og for at faa Tid til at tænke paa deres Sjæls Frelse var der ogsaa før Kristendommen Mennesker, som søgte ud i Ensømheden.

Mange af dem straffede sig selv ved overdreven *Faste* og *Selvpinsler*, Svøbeslag f. Eks., fordi de troede at faa Løn derfor i et andet Liv. Saadanne Mennesker kaldtes *Asketer*.

I *Indien* levede Eneboere og Asketer ca. 800 Aar f. Kr. F., omtrent dengang Rom blev grundlagt, og da vore Forfædre oplevede Bronzealder-tiden. Den indiske Religionsstifter *Buddha* oprettede en Tiggermunkeorden, hvis Medlemmer skulde leve i Fattigdom og tigge blandt de Mennesker, for hvem de prædikede. Klædt i en Kjortel af gule, røde eller blaa Lapper, drog den indiske Munk fra Egn til Egn. Han medførte en Almisseskaal og et Vandkrus med en Si til at afsi Snavs og Smaadyr fra Vandet, desuden en Barberkniv til at rage Haar, Skæg og Øjenbryn med, en Synaal og en Krans med 108 Perler i til at holde Tal paa Bønnerne. Var Munkene ikke paa Vandring,

*) Munk betyder ensom.
Kloster betyder Indelukke.

skulde de bo i Kløstre; de skulde være ugifte og fattige og være lydige mod deres foresatte.

Ogsaa hos *Jøderne* fandtes Munkesamfund, *Essenerne*, som prøvede paa — indenfor et lille Samfund — at virkeliggøre de Friheds- og Lighedsideal, som de gammeltestamentlige Profeter forgæves havde søgt at faa gennemført for et helt Folk, Israeli-terne. — Essenerne levede i Ejendomsfællesskab, drev Agerbrug og Kvægavl. Handel og Slaveri var forbudt.

Det var Maalet for den indiske Munk at leve saa verdensfjernt som muligt. I Modsætning dertil søgte det *kristne Munkevæsen*, hvis Storhedstid falder i Middelalderens Aarhundreder, at virkeliggøre sine Ideal ude blandt Menneskene.

I et Evangeliehaandskrift findes et Ord, som tillægges Jesus: „Løft Stenen, og du vil finde mig der, kløv Træet, og jeg er der”. De kristne Munke virkede i Overensstemmelse med disse Ord. Og, netop fordi de ikke skyede Verden, fik de den største Indflydelse paa de menneskelige og verdslige Forhold, paa Kunst, Kultur, Videnskab, paa sociale og politiske Forhold.

II.

Det kristne Munkevæsen.

I de ældste kristne Menigheder var der Kredse af *ugifte* Personer, baade Mænd og Kvinder, som tog sig af de faderløse, fattige og Enkerne. Disse „*ensommes*” Liv blev et Forbillede for andre Kristne. Under Kristenforfølgelserne søgte mange af disse *Menighedseneboere* ud i Ørkenen for at skjule sig for Forfølgelserne.

En af dem fandt f. Eks. en Klippehule, hvor der havde været Falskmøntnerværksted i Dronning Kleopatras Tid. En Palme, der voksede ved en krystalklar Kilde, skyggede for Hulens Indgang. Palmen gav Føde og Klæder, Kilden Vand, og Hulen dannede Værn. En anden Eneboer boede i en Brønd og levede af 5 tørrede Figener om Dagen.

Og 290 e. Kr. fandt Eneboeren *Antonius* ude i den ægyptiske Ørken et Kastel, der var fyldt med Slinger. Her slog han sig ned, og Slingerne krøb bort. Antonius forsynede sig med Brød for 6 Maanedre, saa længe kunde det nemlig holde sig. 2 Gange aarlig sænkede man Brød ned gennem Taget, og en Brønd forsynede ham med Vand i de 20 Aar, han boede der. I Kastellets Nærhed opstod flere *Eneboersamfund*, som Antonius førte Tilsyn med. Eneboerne sang Salmer, bad, fastede, helbredte syge, studerede og hjalp hverandre med alt forefaldende Arbejde.

I *Kongernes Dal*, hvor Kong *Tut-ank-Amous Grav* nylig fandtes, findes mange Klippehuler, der engang dannede Skjul for nogle af de første kristne Eneboere. Uvidende om, hvilke Kostbarheder der laa gemt i deres Nærhed, har Eneboerne levet deres fattige, forsagende Liv nær op ad nogle af Verdens rigeste Skatkamre.

Skønt de levede afsondret, trak de sig ikke tilbage fra Samværet med andre Mennesker; men deres Arbejdskraft kom kun nogle *faa* til gode, og det kristne Liv, de levede, blev kun Forbillede for en *snæver Kreds*. Det blev en ægyptisk Bondemand, *Pakum*, som, dengang han dannede det første kristne Muekkloster, reddede de mægtige Kræfter, som fandtes ubrugt i Eneboet, for det *kristne Samfund*.

Klostre udenfor Europa.

Pakum, hvis Forældre var Hedninger, gik over til Kristendommen, blev døbt og drog ud i den ægyptiske Ørken, hvor han optoges i et kristent Eneboersamfund. Der lagde man stærk Vægt paa *Faste*. Om Vinteren fastede Eneboerne undertiden 2—3 Dage, om Sommeren spiste de først ved Aftenstid. Om Dagen bad de 50 Bønner, om Natten 60. Eneboerne snoede Reb, som solgtes for at faa Penge til de fattige. Uden om deres spredte Hytter byggede *Pakum* en Mur, saa der dannedes et *Indelukke* (Kloster) og et *Fællesbo*. Det var 322 e. Kr.

Det første kristne *Kloster* laa i en øde Egn ved Nilen, *Tabennisi*. Pakums Munke levede i *Fæstighed, Lydighed, ugift Stand*, det sidste fordi Omtanke for Kone og Børn kunde hindre dem i at samle deres Tanker om Gud. Pakum oprettede 9 Klostre med flere Tusind Munke, ogsaa en *Kirke* byggede han. Hans Søster grundlagde det *første kristne Nonnekloster*. Ved Munkenes *Arbejde* og ved de *Gaver*, der skænkedes dem, blev Klostrene efterhaanden rige, og Pakums Klostre og Livet, der levedes i dem, blev i Hovedtrækkene Forbillede for Klosterlivet i Østens og Vestens Lande.

I Klostret, som lededes af en *Abbed*, anvendtes Døgnet Timer til *Bøn, Arbejde* og *Hvile*. Om Dagen skulde Munkene bede 12 Bønner, om Aftenen 12, om Natten 12 Bønner. Pakum var en Modstander af Overdrivelse. I hans Kloster var der — modsat i Eneboet — Tid baade til Bøn, Arbejde og Hvile. En ægyptisk *Eneboer* bad saaledes saa mange Bønner — 300 daglig —, at andre Mennesker maatte sørge for hans Livsophold. I sit Skød havde han 300 Sten, og for hver Bøn kastede han en Sten væk for at kunne holde Tal paa Bønnerne. Det er Begyndelsen til *Rosenkransen* i den *kristne Kirke*.

I de *lilleasiatiske Klostre*, hvor *Klosterscholen* blev grundlagt, og Undervisningen lededes af Munke, var Gudstjenesten fælles for Børn og Lærere, og Arbejdet i disse Klostre afbrødes kun af Hviletimerne og af Bedetimerne, de saakaldte kanoniske*) Tider: Prima (Kl. 6), Tertia (Kl. 9), Sexta (Kl. 12), Nona (Kl. 3), Vesper (Kl. 6), Completorium (Kl. 9, Natens Frembrud), Vigilia (Kl. 12, Midnat) og Matutina (Kl. 3 Mo:gen).

I Pakums Klostre var Arbejdet i Klostrets Have, Smedie, Bageri, Mark, fordelt mellem Munkene, som ogsaa beskæftigedes med Afskrift af *historiske* og *kristelige Haandskrifter*. En hel lille Landsby var det ægyptiske Kloster med sin brogede Skare af alle Slags Haandværkere: Skræddere, Farvere, Gartnere,

*) Kanon = Rettesnor.

Kameldrivere, Natvægtene osv. Nogle lavede Tæpper, andre drev Agerbrug, atter andre var Bygmestre.

Under Arbejdet skulde der herske *Tavshed*. Bagerne skulde læse, mens Brødene var i Ovnene. Savnede de Hjælp, skulde de banke paa Dejgtruget.

Paa en Tid, da det *at arbejde* betragtedes med Foragt og var Slavepligt, satte Pakum Arbejdet i Ære; og de Kræfter, som blandt Eneboerne anvendtes til Lediggang og Askese, udløstes i hans Klostre i Arbejde til Gavn for den *enkelte* og *Samfundet*. I de ægyptiske Klostre hed det: „En arbejdende Munk forstyrres af een ond Aand, en ledig af utallige”.

Udbyttet af Arbejdet tilfaldt Klostret. Varerne afsattes paa *Markedet* i de omliggende Byer, og een Gang aarlig tog Munkene med Skib til *Aleksandria* for at sælge og købe ind.

Nær ved Klosterkirken laa et *Fremmedherberg*, hvor de rejsende gratis kunde tage ind. Hjælpsomheden mod de fattige og syge var stor, og *Gæstfrihed* begrundedes med, at det muligvis var Kristus selv, der kom som Gæst i en fremmeds Skikkelse.

Maaltiderne, som var enkle og tarvelige, skulde indtages i Fællesskab; Onsdag og Fredag var Fastedage. Da Pakum engang inspicerede et Kloster, klagede man over Maden. Pakum undersøgte Sagen og opdagede, at Køgemestrene havde flettet 100 Maatter. Deraf sluttede han, at de ikke havde passet Køkkenet ordentligt, og han befalede, at Maatterne skulde brændes.

Pakum døde 346 under en Pestepidemi. I det 5. Aarh. opløstes hans Munkesamlag; men hans Tanker og Forordninger genoptoges og levede videre under andre Himmelstrøg.

I de før omtalte lilleasiatiske Klostre kunde Eleverne, der optoges i Klosterskolen, hvis de selv vilde, aflægge *Munkeløftet* om *Fattigdom*, *ugift Stand* og *Lydighed*.

Paa Athoshalvøens skovklædte Bjergspids, som ra-

ger ud i det ægæiske Havs nordvestlige Hjørne, ligger endnu en ældgammel Munkerepublik. Den er grundlagt ca. 900 e. Kr. F., og Klostreet er et af de største af de 20 Athosklostre. Ca. 450 e. Kr. F. begyndte *græske Munke* at bebygge den frugtbare Halvø, og Klostrene blev gennem hele Middelalderen Hjemsted for græsk Videnskab og Kunst. Klostreet har et sjældent Bibliotek med gamle, værdifulde Haandskrifter og mange Relikvier. Klostrene paa Athos-halvøen var før Krigen meget rige, idet de havde

Et græsk-katolsk Kloster. (Cetinje, Montenegro)

store Godser i de græsk-katolske Lande og besøgte af talrige Pilgrimme, som ved Almisser forøgede Klostrenes Rigdomme. Munkene arbejder med de mest primitive Redskaber i Mark og Have, og studerer, men Størstedelen af Tiden tilbringer de med Bøn. De aflægge Løfte om, at de vil give Afkald paa at se nogen af Kvindekøn, hvad enten det er Kvinder eller Dyr. I deres Kirker er Orgler bannlyste; kun Munkenes Sang og Messer lyder gennem Natten fra Kl. 1—4½ hver Nat; fra Kl. 5 Morgen til Kl. 7 Aften arbejdes der strengt.

En halvandet tusind Aar gammel *Klostergaard* med Kupler og Taarne, og *Haver* med ældgamle Pinjer og

Cypresser staar endnu tilbage som et Minde om de første kristne Munke, som under Middelalderens urolige Samfundsforhold søgte et sikkert Tilflugtssted i Klostret.

Klosterbevægelsen omplantedes snart paa europæisk Grund; fra Sydeuropa førtes den mod Nord, og saa til vort Fædreland.

Klostre i Europa.

Det var Bisp *Martin af Tours*, som indførte Munkevæsenet i Frankrig; han blev senere en af Middelalderens Yndlingshelgener, hvis Begravelsesdag, 11. November, *Mortensdag*, fejredes som en folkelig Festdag.

I Italien var det *Benedikt af Nursia*, som skabte de første faste Rammer for *Monte Cassino-Klostret*, som 529 grundlagdes paa en Bjergspids, hvor der endnu stod et hedensk Apollotempel.

Digteren *Paludan Müller* har i et Digt, „Benedikt fra Nursia og hans Amme“, fortalt om den Vandring ud i den romerske Campagne, som Benedikt foretager paa sin 14 Aars Fødselsdag. Hans gamle Amme giver ham paa Vejen Gaver, bl. a. en broget Dragt, som han nægter at modtage, idet han samtidig fortæller, at han vil være Munk.

„Fra i Dag og til min Dødsstund
(Dette Løfte Gud jeg gjorde)
skal den hvide*) Lærredskittel
Skjul og Skærm mit Legem skænke“.

I Monte Cassino-Klostret maatte Munkene inden Optagelsen aflægge *Løfte* om at *blive* i Klostret, hvor de skulde leve i *Fattigdom*, *Lydighed* og *ugift Stand*. Døgnets Timer skulde inddeles mellem *Arbejde*, *Bøn* og *Hvile*, ligesom i Pakums Klostre.

Hver Dag spredtes en stor Arbejdsstyrke ud over Klostrets Omegn til Have- og Markarbejde, til Vin-

*) Benediktinernes Ordensdragt var hvid.

dyrkning, Pasning af syge, Fældning af Skove, Udtørring af Moser o. lign.; andre Munke var ude paa *Missionsrejse*, atter andre arbejdede i Klostercellen med videnskabeligt Arbejde. *Afskrivningsarbejdet* ofredes der megen Umage paa, særlig Begyndelsesbogstaverne, *Initialerne*, blev udført med Omhu. — I et Kloster fandtes i 14. Aarh. en Bog 80 cm høj, 42½ cm bred med 317 Pergamentblade, udstyret med røde Overskrifter og — skiftevis — med røde og blaa Begyndelsesbogstaver. Paa den sidste Side har Munken tegnet sig selv i Munkedragt, siddende ved Skrivepulten med Pen og Raderkniv.

I et Digt, „Den gamle Munk“, har Viktor Rydberg (1829) tegnet et smukt, stemningsfuldt Billede af en arbejdende Munk:

Lampen pudser han, den gamle, tager sig en Slurk af Kanden;
han kan prente, han kan drikke fuldt saa godt som nogen
anden.

For den ene kære Gerning ej den anden blir' forsømt,
fyldt har Gubben mangan Kodex, mangt et Bæger har
han tømt.

Se, nu løber Haanden flittig over Pergamentets Flade,
tegner Sving og skønne Snirkler paa de gamle, gule Blade.
Og af barnlig Glæde lyser, da han ser sit smukke Prent,
Gubbens Pande, selv et gammelt, gulnet, rynket Pergament.

Hvad han skriver, hvilke Tanker, derom ej den gamle spørger;
for en rigtig, for en sirlig Afskrift han alene sørger.
Naar Initialen lykkes, smiler han og henter Kraft
til et „videre i Teksten“ fra de milde Druers Saft.

.....
.....

Drik, du gamle! Mild er Vinen, god og varm i Nattesvalen;
og gør færdig, før du blunder, tro og smukt Initialen.
Over tusindaarig Afgrund her en Bro du stille slaar
mellem tusind Aar bagved dig — og foran dig tusind Aar.

Bro for Tanken, som skal jævne Fængselsmur og Lænker
sprænge.

— Men endnu skal over Jorden Mørket ruge tæt og længe.
Gennem Klostergluggen falder Munkens Lampeskær kun mat,
og ud over Verden skrider Middelaldrens Stjernerat.

Overalt i Europa oprettedes *Benediktinerklostre*. Senere opstod *Munkeordener*, der mere eller mindre afveg fra Benedikts Orden. Men endnu den Dag i Dag, ca. 1400 Aar efter Grundlæggelsen af Klostret paa Monte Cassino, lever der i Europa ca. 7000 Munke i ca. 150 Benediktinerklostre.

Et Benediktinerkloster.

Inden vi gaar over til at høre noget om andre Munkeordener og om Munkevæsenet i Danmark, vil vi aflægge et Besøg i et spansk Benediktinerkloster.

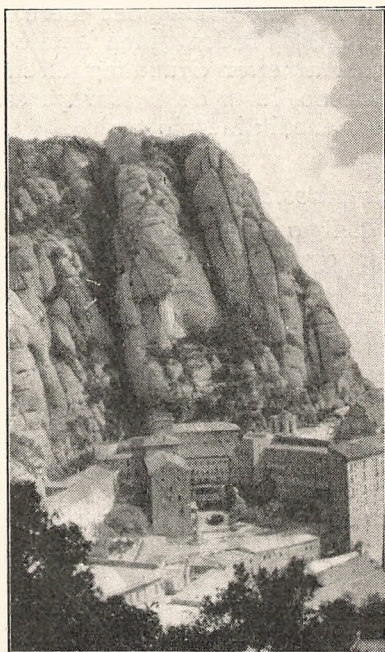
Det berømte Benediktinerkloster Montserrat ligger skjult mellem mægtige Klippetoppe nogle Mil fra Barcelona. Kun langsomt snegler man sig op ad Bjergets stejle Zig-Zag-Veje. Llobregatdalen ligger dybt nede under Vejlinien, og paa den anden Side Vejen stræber gigantiske Klipper i alle mulige forvredne Skikkelser mod Himlen.

Paa Afstand minder *Montserrat*, „Det takkede Bjerg”, hvor Klostret ligger, om en uhyre Borg med kyklopiske Mure.

Klippetoppen er kløvet i næsten lige store Dele, hver med en Masse fantastiske Klippedannelser, som kaldes *Stenvægterne*. Ved Foraarstid styrter et mægtigt Vandfald ned fra Klippens Østside, og da er Bjerget bevokset med den rigeste Blomsterflora. I Juli er alt tørt, og man ser kun Gyvel, Tidsler, Kaktus, Agaver og stedsegrønne Buske. Montserrats hellige Vand, som Pilgrimmene fører med sig ned i Dalen fra deres Valfart, er forbeholdt dem, der søger op til Kilderne paa Klostrets Grund.

Deroppe i det ældgamle Benediktinerkloster lever endnu ca. 20 Munke efter Benedikts gamle Klosterregel. De leder *en Skole* for *geistlig Musik* og øver

stor *Gæstfrihed* mod fremmede. Af det allerældste Kloster er kun nogle Søjlegange tilbage. Det nuværende Munkekloster er opført ved Siden af den smukke Renæssancekirke, som Filip II lod opføre til Gemmested for Montserrats kosteligste Relikvie, et sort Mariebillede af Træ. Sagnet fortæller, at Bille-

Klostret Montserrat.

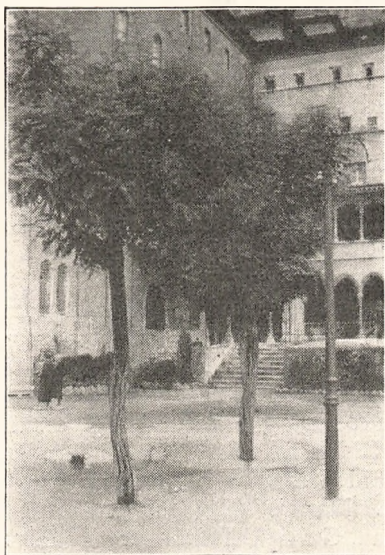
Fot. U. Hvidt.

det er skaaret af den hellige *Lukas* og er bragt til Spanien af Apostelen *Peter*. Aar 880 genfandt nogle Hyrder Træstatuen i en af Montserrats Klippegrotter. Den findes nu i Kirken og forevises af en Munk, der synger en Hymne under Fremvisningen.

Da Stifteren af Jesuiterordenen, Ridderen *Ignatius Loyola*, havde bestemt sig til at vie sit Liv til Kirken, nedlagde han sine Vaaben foran Mariebille-

det, inden han drog til en nærliggende Grotte og søgte Forsoning med Gud i sit Enebo.

En Munk fra Assisiklostret, som staar i Klostergaarden, fortæller om Sagnene, der knyttes til *Montserrat*. Foran os ligger en prægtig, dyb Dal, „Valle Malo”, den vrede Dal. Den opstod, fortæller Munken, i det Øjeblik, da Kristus udaandede paa Korset. „Og deroppe”, fortsætter han, og peger mod Dalsi-

Klostergaard i Klostret Montserrat (Spanien).
 Fot. U. Hvidt.

dernes Rande, der er kronet af ca. 100 Meter høje Tinder, „der er *den hellige Grals Vogtere*: „Dødningehovederne”, „Fingeren”, „Munkeprocessionen”; hver enkelt af Klippetinderne har sit Navn.

Den hellige Gral, som har spillet en stor Rolle i Middelalderens Digting, og som Komponisten Wagner, efter at have besøgt Montserrat, har behandlet i sin Musik, var den Skaal, som Kristus benyttede ved Nadverens Indstiftelse og hvori *Josef fra Arimatæa* samlede Herrens Blod efter Korsfæstelsen. Den kun-

de helbrede syge og læge Saar. Hver Langfredag løfter en Engel den mod Himlen, og Vorherre nedlægger deri en af ham selv indviet Hostie, som forøger Skaalens skjulte Kræfter. Engang i længst forsvunden Tid var den i Menneskenes Eje. De var imidlertid ikke værdige til at opbevare den, saa blev den optaget til Himlen, indtil en asiatisk Fyrste blev kendt værdig til at opbevare Klenodiet, og han gemte det paa *Montserrat*, hvor det vogtedes af et Brøderskab af udvalgte Riddere: *Gralsridderne*.

I den hvidkalkede Klostercelle, som en Lægbrøder*) anviser mig til Natteleje, er der Gitter for Vinduet og Udsigt til „Gralsvogterne”. Et umalet Fyrretræsbord, Vandstel og en Seng er Bohavet. Paa Døren hænger Ordensbestemmelserne, der hævder Abbedens Ret til at lade Cellen rømme i Tilfælde af Brud paa Klosters Love.

Ud til den store, smukke Klostergaard, som vender ud mod Dalen, og som er beplantet med Akasier, Tamarisker og Hortensier, er der indrettet Udsalg af Fødemidler for Klosters Gæster.

Mange Nationer og Samfundslag færdes i Klosters Gange; ved Siden af min Celle bor en Landarbejderfamilie fra Balearerne, lige overfor et ungt Ægtepar fra Granada. Mange Ægtepar valfarter til Montserrat for at faa Guds Velsignelse til deres Ægteskab.

De danner Flertallet af andagtssøgende ved Aftenmessen, hvor Munkenes Elever synger deres skønne, højtidelige Hymner.

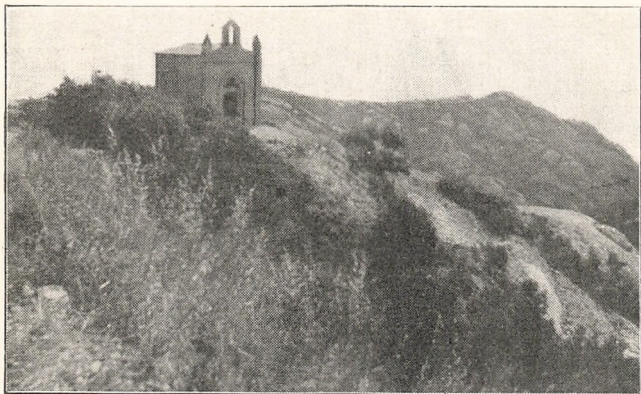
De lyse Barnestemmer klinger saa smukt i det store, i sig selv saa dystre Kirkerum, som oplyses af Tusinder af brændende Kærter.

Efter Messen udfolder der sig et ejendommeligt *Folkeliv* paa Pladsen foran Kirken. Usle Tiggere, syge og Krøblinge, Pilgrimme og Turister færdes i Klostergaarden; livligst er der omkring *Brønden*, hvor vi alle selv maa hente Vand i ejendommeligt

*) Lægbrødre bor i Klostret uden at have aflagt Munkeløfte.

formede Kander, som hører med til Cellens Inventar. Paa Vejen, der snor sig op ad Bjerget, kommer tungt belæssede Mulæsler med Varer, som næste Morgen under øredøvende Spektakel forhandles paa Torvet.

Men inde i Kirken — under Ottesangen, den aarle Sang — og oppe paa Højderne over Klostret er der Stilhed og Ro. Der høres kun Insekternes Summen og den svage Raslen i Græsset, naar Firben og Smaaslangar smutter omkring mellem Klipperne. Under Bjergets øverste Tinde ligger *Eneboet* „*San Jeroni-*

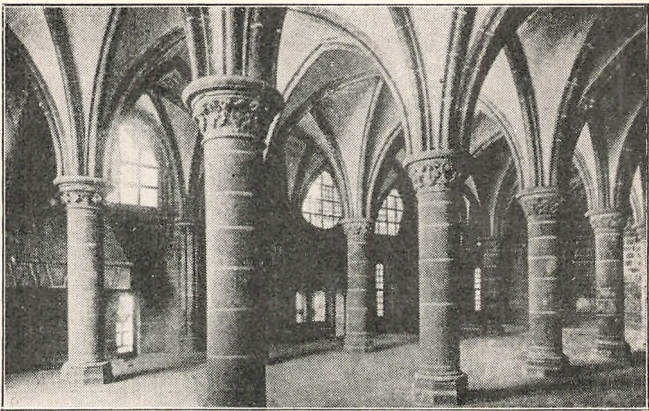

Eneboet San. Jeronimo ved Montserrat. Fot. U. Hvidt.

mo”. Nu er det ubeboet. Men den ensomme Munk, der engang beboede Eneboet, kunde se ud over Pyrenæerne, Kataloniens Bjerge og Dale, Middelhavet og Balearerne. — *Natursans* havde de gamle Munke. De forstod at lægge deres Klostre paa skønne Steder. Det opdager man, naar man opsøger de Steder, baa-de her i Landet og udenfor Danmarks Grænser, hvor Munkene valgte at bo. Det gælder f. Eks. det endnu eksisterende Benediktinerabbedi paa Toppen af Klippen *Saint Michel*, der ligger ude i Kanalen. Og det gælder *Klostret* i Fécamp i Normandiet.

I Montserrat-Klostret fabrikeres og forhandles endnu en af de krydrede *Munkelikører*, som Middelalde-

rens Munke var Mestre i at brygge. I Fécamps Kloster tilberedte Munkene den Likør, „D.O.M.“, hvis Flaske med Laksegl og Pergamenthætte minder om en velnæret Munkeskikkelse; Flaskens Indhold er velkendt og forhandles Verden over. Ordet „D. O. M.“ er en Forkortelse af Deo optimo maximo, en gammel romersk Tempelindskrift, som betyder „Indviet til den bedste og højeste Gud“. Fabrikationen foregaar endnu efter den Opskrift, som Opfinderen, Munken Vincelli benyttede; men nu foregaar den i en moderne

Fra Saint Michelklostret.

(Riddersalen).

Bygning, der rummer Relikvier, Bøger og Aktstykker, som engang fandtes i det gamle Benediktinerkloster, hvor Vincelli var Munk. I et Gemme opbevares endnu den Opskrift, efter hvilken den *eneste rigtige D.O.M.*, — for der er Hundreder af Efterligninger, — fremstilles.

Udenfor Fécamp indhøstes *Planterne*, der bruges ved Tilvirkning af Likøren. I store Haver vokser disse Urter, skjult bag skærmende Indhegninger. I mange andre Klostre tilvirkedes Likører, der bærer Klosters Navn (Chartreuse f. Eks.), og som tilvirkedes af Urter, der groede i Klosters Nærhed og indplantedes i de Haver, Munkene anlagde.

Næsten hvert Kloster havde sin Specialitet eller særlige Virksomhed.

I et Kloster, *St. Bernhardklostret*, bestod Munkenes eneste Arbejde i Redning, Forplejning og Beværtning af de i Sne og Uvejr forulykkede og forkomne Vejfarende. Nu, i 1933, har Munkene i *St. Bernhardklostret* faaet det ærefulde Hverv at oprette et Hospits i Tibet. 2 Munke og 2 Lægbrødre er rejst til Asien for i det kendte Si-La-Pas at bygge et tibetansk Kloster efter *St. Bernhards Mønster*.

Hvert middelalderlige Kloster havde sit Præg; i nogle var Aanden frejdig og lys, i andre var Grundstemningen mere alvorlig, som f. Eks. i de Klostre, hvor der i Klostergaarden altid skulde staa en aaben Grav som et formanende: „*Husk paa Døden*” for Klosters Beboere.

Middelalderens ulykkeligste Aarhundrede var det 10. Aarhundrede. „Det mørke Aarhundrede”, kaldes det, fyldt som det var med Krig, Pest, Hungersnød og Splid mellem Menneskene. Det blev *Kirken*, som igen forenede Menneskene i Følelsen af Slægtskab og som formanede dem til *fælles Arbejde*. Og Bestræbelserne derfor begyndte indenfor Munkevæsenet.

En Klosterreformatør.

Ofte var Styrelsen af Klostrene blevet overladt til Lægmænd, til Krigere, hvis Tapperhed skulde belønnes. Dette — i Forbindelse med urolige Forhold under Normannertogene: Plyndringer af Klostrene, Munkenes Fordrivelse — svækkede ofte Klostrernes Betydning. Der var ingen til at pleje de syge og fattige, ingen Foregangsmænd for Arbejdet i Skov, Mark, Have. — Nogle Klostre fik et daarligt Ry paa sig. Deres Gods anvendtes ikke mere til Samfundets Vel, men til Abbeders og Munkenes Fornøjelser. Før forsagede Munkene Verden, nu holdt Verdsligheden sit Indtog i Klostrene, og Benedikts Klosterregel gik i Glemmebogen.

Reformbevægelsen begyndte i det franske Kloster *Cluny*. Med det som Mønster genoprettedes Roen og Ordenen i mange Kløstre. Munkene skulde igen leve strengt efter Benedikts Klosterregel, og Abbeden skulde kun være Kirkens Mand. Kun ved *Guds-tjenesten*, hvor man — ved Hjælp af Sang, Spil, Væg- og Glas-malerier, prægtige Messeklæder — søgte at skabe en *religiøs Stemning* blandt Menigheden, afveg Cluniacenserne fra Enkelheden. — Det sidste var der mange, der ikke syntes om, bl. a. en Munk, Bernhard, i det franske Kloster *Citeaux*. Det laa i en vild, øde, utilgængelig Skovegn, langt borte fra Hverdagslivets Fristelser. Munkene, *Cisterciensermunke* kaldtes de (efter deres Ordensdragt* benævnedes de ogsaa „Graamunke”), levede meget tarveligt. De var kendelige paa deres Ordensdragt og paa *Tonsuren*, d.v.s. Kronragningen; Haaret afragedes, saa der kun var en Haarkrans lige over Øret.

Bernhard var Søn af en Adelsmand. Hans Moder døde tidligt. En Julenat drømte Bernhard, at hans Moder havde taget ham og hans Søskende med i Kirke til Natgudstjeneste, hvor han faldt i Søvn. I Drømme saa han Jesusbarnet ligge paa Moderens Skød, omgivet af Tusinder af Engle. Denne Drøm værnede ham i hans Ungdom mod mange Fristelser. Tidligt bestemte han, sammen med flere jævnaldrende, at ville være Munk i *Citeauxklostret*, der 1098 var stiftet af en fransk Ridder.

Sagnet fortæller, at, da Bernhard og hans ældre Brødre 1113 rejste til *Citeaux*, mødte de deres yngste Broder, der legede med nogle Smaadrenge. Den ældste Broder sagde: „Nu er al vor jordiske Eje dit”. Barnet svarede: „Det er en daarlig Handel for mig. I tager Himlen, og jeg skal beholde Jorden”. Senere blev ogsaa han Munk.

I *Citeaux* skærpede Bernhard de i Forvejen saa strenge Klosterregler, spiste kun det nødvendigeste,

*) Klædedragten bestod af en af groft uldent Stof halvlång Uldkjortel, et uldent Bælte og en Kappe med Hætte, der kunde slaas op over Hovedet.

sov kun det mindst mulige og arbejdede strengt. „Ora et labora“*) var Cisterciensernes Løsen. „Intet er kostbarere end Tiden, og dog agter man saa ringe paa den“, sagde Bernhard. — Men mange Ture i den dejlige, skovklædte Egn var der dog Tid til. — Bernhard elskede Naturen, og det at færdes ude i Skov og Dal, Mark og Eng var hans største Glæde. „Bøgen og Egen er mine Lærere“, sagde han, „i Skoven kan man finde mere end i Bøgerne“. — Før andre Lærere forstod Cisterciensermunkene at gøre Naturen til Skolestue.

Da Citeauxklostret blev for lille, byggedes under Bernhards Ledelse et nyt i en Dal, „Malurtdalen“, som nu fik Navnet *Clairvaux, den lyse Dal*. Skønt Livet, der levedes i Clairvauxklostret, var strengt, søgte mange hertil; fra Danmark kom den senere Ærkebisp i Lund, *Eskil*.

Konger og Paver saa op til den fromme *Bernhard fra Clairvaux* og hans Munke. En Pave opsøgte end-og Bernhard i hans Kloster.

I en gammel Beretning hedder det:

Jesu Kristi Fattige modtog Paven med dyb Ærbødighed. De gik ham i Møde, ikke iførte Purpur og Silke —, heller ikke med Kirkebøger, smykkede med Guld og Sølv, men gamle, tarvelige —, iført deres grove Klædebon, bærende Kors af Træ. De udtrykte ikke deres Glæde ved høje Jubelraab, men ved hellige Sange paa sagte, yndige Melodier“.

„Det stilfærdige Optog gjorde saadant et Indtryk paa Paven og Folket, at de brast i Graad. Ved Maaltiderne fik Paven Fisk, de andre groft Brød og Grøntsager med Frugtsaft til. Paven blev der flere Dage“.

Over Folkemasserne havde Bernhard stor Magt. Hvor han kom frem paa sine Rejser, gik Folk ham i Møde, iført grove Kitler, og Bernhard helbredte syge.

Ved Hjælp af sin Magt over høje og lave fik Bernhard fra Clairvaux *det andet Korstog* i Stand. Jeru-

*) Bed og arbejd.

salem var blevet erobret *fra* Tyrkerne, men disse truede med at generobre den hellige Stad. Ved Paaske-tid 1146 opfordrede Bernhard store Folkemasser, forsamlet under aaben Himmel, til Korstog. „Det er Guds Vilje”, raabte de. I hans Beretning til Paven hed det:

„Alt som jeg har talet, er Kæmperne blevet flere, saa mange at man ikke kan tælle dem. Stæder og Borge bliver tomme, der er næppe een Mand for hver 7 Kvinder. Koner bliver Enker, skønt deres Mænd endnu lever”.

Det andet Korstog gik ikke godt, mange omkom. Folket skød Skylden paa Bernhard:

„Var der ikke Grave nok i Europa, siden saa mange førtes til Østerland for at dø?”.

Ikke alene *Muhamedanerne* prædikedes der Korstog mod, men mod *Kætterne**) og *Jøderne*, som fik Skyld for Jordskælv, Smitsot o. lign. Bernhard standsede Jødefølgelsen, men bekæmpede alle *Kættere*. Særlig i *Sydfrankrig* og *Norditalien* var der Mennesker, der skarpt kritiserede Kirke og Gejstlighed, som havde fjernet sig meget fra de Idealer, man levede efter i den første kristne Menighed. Det lykkedes Bernhard fra Clairvaux for en Tid at dæmme op for den *Kritik* af Kirken og dens Mænd, som paa Reformationstiden brød ud i lys Lue.

Bernhard fra Clairvaux, som døde 1153, menes at have skrevet *Salmerne*: „Vor Herres Jesu Mindefest” og „Hil dig, Frelser og Forsoner”. Ogsaa følgende Linier skrev han:

„Kald ikke dit, hvad du kan miste,
hvad Verden giver, tager den igen.
Med Aand og Hjerter stræb mod Himlen hen.
Lyksalig den, hvem Verden ej kan friste”.

*) Kættere, de Mennesker, hvis Lære afviger fra Kirkens.

I Tidens Løb opstod *mange Munkeordener*, hver med sit Præg og sine særlige Regler. — De Klostre, der efterhaanden samlede sig Jord og Gods, kaldtes *Herreklostre*. Til Herreklostrene hørte i Modsætning til *Tiggerklostrene* Avlsgaard, Lade, Stald, Smedie, Teglværk, Møller, Bøndergaarde. Nogle af de mest kendte Munkeordener, som ogsaa havde Klostre heroppe i vort Land, var foruden *Benediktinerne* (f. Eks. i Odense, Lund, Ribe) og *Cistercienserne* (Esrom, Løgum, Vitskøl, Øm). *Præmonstratenserne* (Børglum), *Augustinerne* (Vestervig), *Birgittinerne* (Mariibo, Mariager), *Antoniterne* (Præstø), *Johanniterne* (Antvorskov, Odense) og *Helligaandsbrødrene*.

Tiggermunke.

Franciskanerne, Dominikanerne og Karmeliterne var Tiggermunke, d. v. s. de skulde leve i *absolut Fattigdom*, og intet Jordegods maatte høre til deres Klostre. *Tiggermunkene*, som skulde leve af det. Folk gav dem, prædikede paa Modersmaalet, studerede og tog sig af Fattig- og Sygepleje, særlig i Købstæderne, som voksede frem i Middelalderen.

Dominikanerne, hvis Munkeorden var stiftet af Spanieren *Domingo* (d. 1221), gik klædt i en sort Kappel med Reb om Livet (*Sortebrødrene*).

Franciskanernes Orden var stiftet af *Frans fra Assisi* (d. 1226) i Italien; de kaldtes *Graabrødre* efter deres graa Ordensdragt. Ogsaa *Karmeliterne* var Tiggermunke, skønt de ikke drev Tiggeri i saa udstrakt Grad som de øvrige Tiggermunke. De kaldtes *Hvidebrødre* efter de Kapper, de bar over den sorte Klædning.

Kirkens Magt var efterhaanden blevet stor; Kirker og Klostre raadede ikke alene over *religiøse*, men ogsaa over *verdslige* Forhold. Men jo mere Kirken fjernede sig fra de Forudsætninger og Idealer, i Overensstemmelse med hvilke den var stiftet, jo mere tabte dens Tjenere Magten over Menneskene.

Tiggermunkene derimod virkeliggjorde de Idealer om Fattigdom og Selvfornægtelse, som de første Munke

havde opfyldt, men som Munkene i mange *Herreklostre*, tit paa Grund af Klostrenea gode økonomiske Kaar, havde fjernet sig fra.

Frans fra Assisi fornyede indenfor Munkevæsenet Begejstringen for *Fattigdommen*. Han var en rig Købmandssøn, men, grebet af Kristi Ord til den rige Yngling, opgav han sine Rigdomme, søgte ensomme Steder for at bede og opsøgte de fattige og syge for at hjælpe dem.

Baade Franciskanerne og Dominikanerne blev Pavens bedste Hjælpere i Kampen mod *Kætteriet*.

Der laa en stor Sandhed bag den Drøm, Pave *Innocens 3.* (1198—1216) drømte. Han saa i Drømme Peterskirken hælde; men den styrtede ikke omkuld, fordi en Mand i en graa Munkekappe stemmede Ryggen mod Muren og holdt Bygningen oppe.

Klædt i en Kutte af ufarvet Uld, med Reb om Livet og Sandaler paa Fødderne drog Franciskanerne fra By til By; de *prædikede* og *hørte Skrifte*. De samlede mange Tilhængere blandt *Borgerne*, som hellere vilde skrifte for en omvandrende Munk end for deres Sognepræst.

Klædt i en Kutte af ufarvet Uld, med Reb om Livet at gentage Kristi Liv i Fattigdom, Forsagelse, Ydmyghed og Kærlighed til Medmennesker og Medskabninger. Mange af de rige Borgere, der ikke havde Tid til at overvære lange latinske Messer i Kirken, lyttede gerne i Forbigaaende til Tiggermunkene paa Gadehjørnerne og gav saa rige Gaver — for deres Sjæls Frelses Skyld — til Fattighuse og Spedalskhuse (St. Jørgensgaarde). I Middelalderens sidste Aarhundreder gled Filantropien mange Steder fra Kirker og Klostre over i Menigmands Hænder.

Den *Livsglæde* og Begejstring for *Verdens Skønhed* og *Naturen*, som Frans og hans Tilhængere gav Udtryk for, tiltalte ogsaa deres Samtid, særlig *Borgerne*.

Frans fra Assisi priste *Naturen* som den Stige, der fører op til Guds Trone. I *Solsangen* priser han Sol, Maane, Stjerner og Himlens Fugle:

„Søster Lærke har en Hætte ligesom vi og er en ydmyg Fugl, thi den gaar gerne langs Vejkanten og finder sig et Korn . . . . Dens Fjer har samme Farve som Jorden og er os et Forbillede, at vi ikke skal have fine og farvede Klæder, men simple og tarvelige. . . . Men, naar den flyver op, lover den Gud saare yndeligt ligesom gode Ordensbrødre, hvis Vandel er i Himlen og hvis Lyst det altid er at prise Gud”.

Frans fra Assisi delte selv sit Brød med Fuglene og fjernede Orme og Larver fra alfar Vej. Hans Franciskanermunke blev folkelige Vækkelsesprædikanter, som søgte at virke paa deres Tilhørere ved mange forskellige Midler. De fremviste Dødningeben eller begyndte Prædikenen ved at fortælle Historier hentet fra det daglige Liv. „Herrens Gøglere” kaldte de sig selv*). For at fængsle deres Tilhørere, smykkede de Kirker og Klostre med Billeder.

Maleren *Giotto* (1267—1337) har i Kirken i Assisi fremstillet den hellige Frans' Liv, bl. a. er der et Billede, hvor man ser Frans fra Assisi prædike for Fuglene.

Franciskanerne, som havde Klostre i ca. 30 *danske* Købstæder, betød meget for Middelalderens Kultur. To af Middelalderens prægtige Salmer, Dommedagshymnen og Langfredagshymnen, blev til blandt Franciskanermunke.

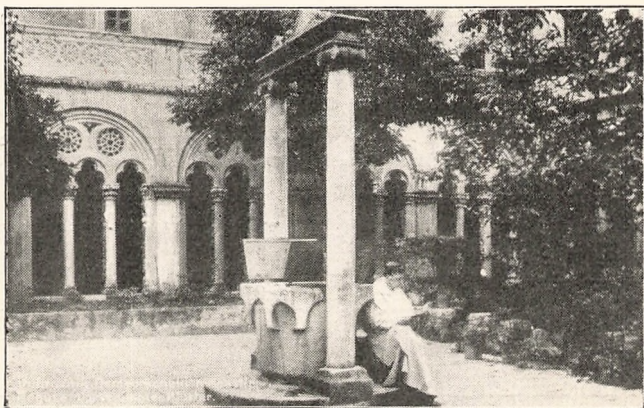
Ogsaa *Kvinderne* blandt Frans' Tilhængere dannede Klostre. *Clarisserne* kaldte de sig efter *Clara*, en Ridderdame fra Assisi, som, grebet af Frans' Prædiken, lovede at leve i Fattigdom ligesom de første Apostle. I *København* blev en Del af det i Middelalderen ubebyggede Kvarter bag Købmagergade skænket til *St. Clara Kloster*.

Mænd og Kvinder, som ikke vilde give Afkald paa Familie og deres borgerlige Erhverv, sluttede sig til Frans fra Assisi (Tertiarerne), de levede et godgø-

*) Mange Fester fejredes ved Festsplil. Man dramatiserede Festdagens Tekst, og, skønt Scenen skiftede fra Kirke til Torv, beholdt Festen stadig Karakter af Gudstjeneste.

rende, selvforføgtende Liv i det borgerlige Samfund.

Alle de ovennævnte Munkeordener har haft Klostre i *Danmark*. *Dominikanerne*, der kom hertil i 13. Aarh., havde f. Eks. Klostre i 20 danske Byer. De var strenge Bodsprædikanter, som prædikede, hørte Skriftemaal, samlede Almisser til deres Klostre. De

Dominikanerkloster. (Ragusa) Dalmatien.

afmalede Død, Dom og Helvedes Rædsler for deres Tilhørere. Der var knyttet Skoler til deres Klostre; Lægbrødre besøgte det grovere Arbejde, før at Munkene kunde studere og prædike.

III.

Danske Klostre og Munke.

De ældste Munkeordener her i Landet var *Benediktinerne* og *Cistercienserne*, og det er dem, der — mest af alle Munkeordener — har præget dansk Kultur.

Vi hørte om den danske Ærkebiskop Eskil, at han en Tid var Munk i *Clairvaux*. Han oprettede Cistercienserklostre herhjemme, indkaldte Munke fra Frank-

rig, som udførte et enestaaende Arbejde. De opdyrkede Marker, fældede Skove, indførte Læge- og Kulturplanter samtidig med, at de udøvede et stort Barmhertighedsarbejde ved Sygepleje og et vidt forgrenet Kulturarbejde gennem Undervisning, Videnskab, Arkitektur.

„Fordum, hvor Klokkerne ringe ved Aa,
Munkene sang til Guds Ære.
Brødrene sorte og Brødrene graa
saa her var lifligt at være”.

hedder det f. Eks. om *Næstved*; der har man netop i disse Dage fundet Herlufsholms Klosters gamle Teglværk, som leverede Munkesten til det gamle Skovkloster, det nuværende Herlufsholm. — Snart dukker der Vidnesbyrd frem om Munkenes Byggekunst, snart om deres Havearbejde, snart høres nævnt Navnet paa en eller anden Munk, som satte Spor i Landets Historie.

Eet Navn fortjener særlig at nævnes i Forbindelse med Cistercienserbevægelsen i Danmark. Det er *Abbed Vilhelms*.

„Han blev et ypperligt Bindeled mellem os og den store Verden, og han blev her i det fjerne Norden en fuldgod Repræsentant for Vesteuropas højeste Kultur”. (H. Olrik).

Abbed Vilhelm til Æbelholt.

Vilhelm var født 1127 i Paris, hvor han blev Munk i et Kloster. Paa samme Tid studerede *Absalon* dernede. Absalons Fader, *Asser Rig*, havde paa sit Gods oprettet Sorø Kloster. Husene var af Træ og Ler, Kirken af Sten. I Hovedbygningen var der Celler til Munkene og Bølg for Abbeden. Udenom laa Udbygninger og Huse for Lægbrødrene. Paa sine gamle Dage levede Asser selv som Munk i Sorø. Sønnen *Absalon* sendte senere *Sakse* til Paris med Bøn om, at Vilhelm, der var meget dygtig og bestemt, maatte komme til Danmark for at bringe Orden in-

denfor et bestemt Kloster. Og Vilhelm var villig dertil.

Det omtalte Kloster laa paa en lille Ø, Eskilsø, i Roskilde Fjord.

Som Baggrund for Vilhelms Reformarbejde fortælles, hvorledes Klosterkirkens Præster, *Kannikerne*, paa Aarets højeste Festsdage holdt Gilder i Spisesalen sammen med verdslige Frænder og deres Kvinder, og om, hvorledes de drak og opførte Ringdance, saa de

Sorø Kloster. (Absalon og Esbern Snare i Forgrunden.)

„i Morgenforsamlingen var hede af overdreven Drik og havde mere Lyst til at sove end til at synge Lovsang”.

Det var et ikke helt let Arbejde, Abbed Vilhelm gik ind til.

15. August 1165 gik Vilhelm og 3 andre franske Munke i Land paa Sjælland. I Ringsted modtoges de af Kong Valdemar I og Absalon, og, uden i Forvejen at have meddelt Kannikerne paa Eskilsø noget derom, tog de over til Øen. Senere mødte Absalon derovre og meddelte, at Vilhelm skulde være Abbed og Klostret skulde reformeres.

Fattigt, ensomt og uhyggeligt var der paa Eskilsø

i Efteraaret 1165, og de 3 franske Munke drog snart hjem. — Da Høsten slog fejl og Kvæget døde, maatte Vilhelm tvinge de danske Kanniker til at bruge Grøntsager. Han anlagde ovre paa Øen en af de første Køkkenhaver i Danmark; til Maaltiderne anvendte han ogsaa til de danske Kannikers Mishag *vildtvoksende Urter*.

„Det pjaltede Menneske“, sagde Kannikerne, „selv spiser og drikker han ikke noget, men omsætter Klosters Midler i Sølv og Guld, og os giver han Træernes Blade og Markens Urter i Stedet for Føde“.

Saa utilfredse var Kannikerne med Vilhelm, at de tænkte paa at sælge ham som Træl til Venderne.

Senere flyttedes Klostret til Æbelholt*), hvor vilde Æbletræer i Foraarstiden dryssede deres rødhvide Blomsterblade ned over Græsset. Abbed Vilhelm underviste herfra Munkene i det nærliggende Cistercienserkloster i *Esrom**)* i Havedyrkning og Indretning af *Æblehaver* og *Urlegaarde*. I et af sine Breve til Frankrig beder han om at faa tilsendt Plantefrø, Pødekviste og Rodvækster. Munkene forædlede spiselige vilde Urter og Frugter til en forædlet Vare.

Klosterhaver.

Allerede fra 8. Aarh. fandtes en Bestemmelse om, at de almindeligste *Lægeplanter* skulde findes i hver Klosterhave.

Efterhaanden blev det strengt paabudt Munkene indenfor alle Ordener at beskæftige sig med Havebrug.

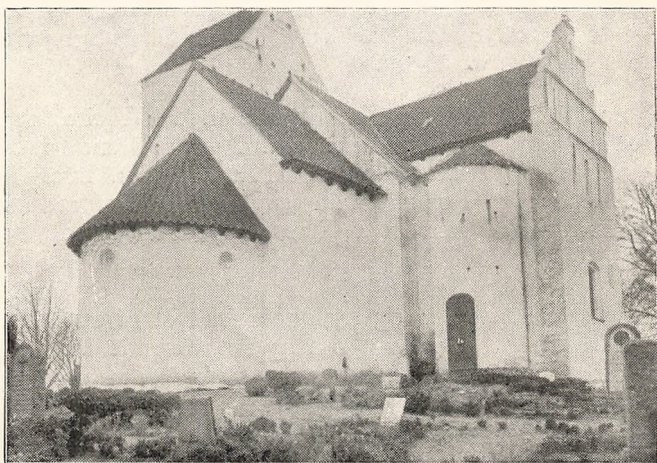
Klosterhaverne var af praktiske Grunde delt i Firkanter og indrettet som et Skakbræt. Gangene var snorlige og Bedene retvinklede, ofte højere end Gan-

*) Nordsjælland.

***) Sagnet om Broder Rus er knyttet til Esrom. Broder Rus, Djævelen selv, lod sig optage som Munk i Klostret, drak og svirede med Kvinder fra Omegnen og forledte de andre Munke til det samme. Da det opdagedes, hvem han var, joges han paa Porten med Messesang.

gene og kantet med Brædder. Haven var omgivet af høje Mure for at holde al Verdslighed ude.

Men i Middelalderens urolige Aar indesluttede ogsaa Ridderne sig i deres Borge, og, mens Ridderen var i Leding, lærte Borgfruen hos Munkene at anlægge Haver og at helbrede Sygdomme og læge Saar. Lægeplanterne fandt Vej fra Klostrene til Borghaven og bragtes senere, efter *Reformationen*, da Klostrene

Venge Klosterkirke. (Jylland), ca. 1100.

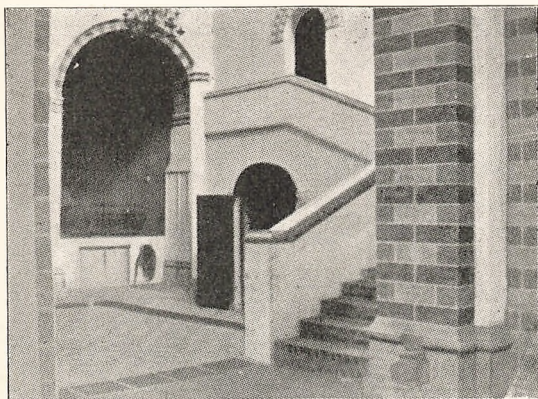
Fot. Albert Claudi-Hansen.

ophævedes, til Storbøndernes Haver, og med Planterne fulgte Overleveringen om, *hvad* de kunde bruges til.

Ved Klostreruinerne af *Øm Kloster* (i Jylland), hvis dygtige Cisterciensermunke bl. a. havde gravet en Kanal gennem Tangen mellem Mossø og Gudensø, for at faa Vand fra Mossø, hvor Vandstanden var højest, er der nu anlagt en Have saadan som de gamle Munke indrettede den. Ved Udgravningen af Klosterruinerne stødte man paa gamle *Lægeplanter*, der ellers ikke er vildtvoksende paa Egnen. Bl. a. voksede der Planter frem med store, laadne Bladrosetter. Næste Aar fik de høje Stængler, der havde en grim,

vammel Duft. Det var den giftige *Bulmeurt**), der nu voksede frem af Frø, som i Aarhundreder, lige siden Reformationens Dage — for i saa lang Tid havde Klosterruinerne ligget urørt hen —, havde ligget begravet uden at kunne faa Lys og Luft. Nu skød de frem. — Tit finder man paa Klosterruiner Efterkommere af de samme Planter, Middelalderens Munke førte med sig fra Syden.

Det var f. Eks. Munkene, der lærte Danskerne at

Sorø Kirke. Trappe der førte til Munkenes Soveceller.

bruge *Pors* i Stedet for *Humle* til at sætte Smag paa Øllet.

Flere middelalderlige Urte- og Lægebøger er skrevet af Munke. De omtaler Planterne og deres Anvendelse. Stormhat, Tørdenskræppe, Skarntyde, Fingerbøl, Kulsukker, Hyld, Kamille o. m. a. er ældgamle Lægeplanter. Ambra og Lavendler brugtes til Røgelse i de katolske Kirker.

Rosengaarden og dens Blomster vogtede Munkene med særlig Omhu. Dyrkningen af alle de smukke Rosensorter tilfredsstillede deres Skønhedstrang, og

*) *Bulmeurt*, hvis Frø er saa levedygtige, kendtes ogsaa i Oldtiden. En Recept paa Kileskrift ordinerer den mod Tandpine.

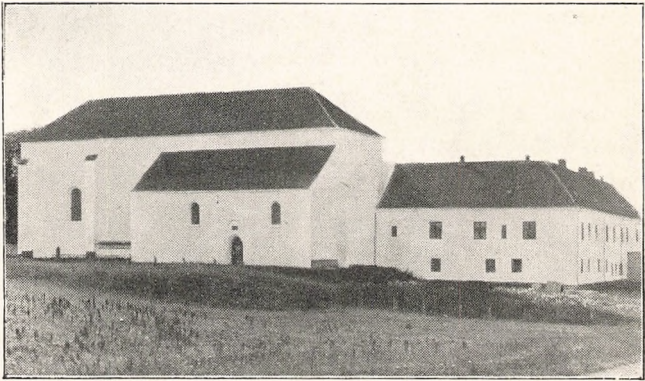

Roserne fik Anvendelse mod højst forskellige Sygdomme.

Klosterbygninger.

Henimod det 12te Aarhundredes Midte begyndte Mursten som Bygningsemne at vinde Indpas i Danmark.

Klosterkirken, der laa ved Klostret, var opført enten i Rundbue- eller Spidsbuestil, den var bygget i Korsform med et Langskib og 2 lavere Sideskibe. En *Trappe* forbandt Kirken med Munkenes Sovesal.

Berglum Kloster. (Vendsyssel.)

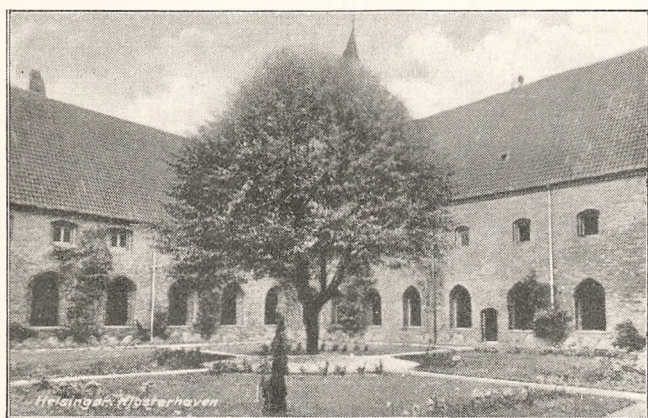
I Sorø Kirke ser man endnu den gamle *Munketrappe*, ad hvilken Munkene ved Nattetid vandrede ind til Nattegudstjenesten. I *Fratergaarden**) holdt Munkene Morgenvask ved Brønden efter Ottesangen, d. v. s. den aarke Sang. Tit var det vanskeligt for Munkene at holde sig vaagne i den svagt oplyste Kirke, naar de vækkedes til natlig Bøn efter at have arbejdet strengt om Dagen, i Munkecellen, paa Marken eller i Haven. Hos Cistercienserne gik tit en Mand med en Blændlygte ned mellem Munkenes Rækker for at vække de indslumrede Brødre.

Natten tilbragte Munkene liggende paaklædt paa en Halmmadras i deres Celle. Men efterhaanden til-

*) Frater = Broder.

kæmpede baade Nonner og Munke sig behageligere Livsforhold, bedre Forplejning osv. *Lægbrødrene*, som udgjorde en fast Arbejdsstyrke, udrettede Størstedelen af Arbejdet i det Gæstehus, hvor enhver vejfarende kunde faa Mad og Natteophold.

Det bedste Indtryk af, hvordan et romansk Kloster saa ud, faar man i *Løgumkloster* i Sønderjylland. Der ses endnu den smukke *Kapitelsal*, hvis 9 Hvælvinger bæres af 4 Midtsøjler beklædt med glaseret Tegl. Opad Kirken laa en hvælvet Gang og

Karmeliterklostret i Helsingør.

foran den en *Fratergaard*, omgivet af 3 Fløjbygninger. *Karmeliterklostret* i Helsingør er ligeledes velbevaret, det gemmer den bedst bevarede Klosterskolebygning i Danmark; til Skolen var den bekendte Forfatter *Poul Helgesen* knyttet. Ordenen havde ogsaa et Kloster i St. Peders Stræde i København (nuværende Valkendorfs Kollegium).

Poul Helgesen vilde reformere Klosterlivet indenfor sin egen Orden, hvor man f. Eks. undertiden maatte udjage Klosterbrødre, der sejlede som Sørovere. Og han kritiserede i det hele taget Munkelivet herhjemme. — Det samme gjorde flere af Borgerne, der mente, at mange Munke hellere end at

dovne Tiden hen i Klostret og tigge sig frem hos Menigmand, skulde paatage sig et Arbejde i Samfundet. Om Graabrødrene, som indtil umiddelbart før Reformationen i 16. Aarhundrede var Samfundets Yndlinge, siger han:

„at de ikke duer til andet end til at sove, „sube og sætte“ (d.v.s. drikke) og at deres Kloster ligner et Palads og Herresæde, saa at Fyrster og Bisper kunde næppeligen slig Bygning afstedkomme“.

Klostrene i Hovedstaden laa i Slotsholmens Nærhed; *Graabrødrenes* Kloster laa ved det nuværende Graabrødretorv, (i Nr. 11 er der Hvælvinger tilbage af Klosterfængslet) og *Clarisserne* boede ved Gl. Mønt. *Antoniterne* havde nogle Ejendomme i det nuværende Antoniestræde. Deres vigtigste Indtægter var de saakaldte *Antoniesvin*, som med en Klokke om Halsen med et Antoniekors paa strejfede omkring paa Gaderne og levede af Affaldet.

Antoniterne havde ligesom *Helligaandsbrødrene* Ret til at udsende *Bedere* og foretage Indsamlinger. De saakaldte Helligaandshuse lededes tit af *Johanniterne*; der plejede de fattige og syge og gamle gratis. Ofte omdannedes Helligaandshusene til Klostre, og ved Indvielsen aflagde Munkene flg. Løfte:

„Jeg tilbyder og giver mig til Gud, Jomfru Marie, den Helligaand og vore Herrer, de syge, for at være din Tjener alle mit Livs Dage“.

I hygiejnisk Henseende stod Helligaandsklostrene efter Datidens Maalestok højt. Til hvert Kloster hørte en Badstue. Den gotiske Bygning med den toskibede Pillesal, som i København vender ud mod Klosterstræde, er den oprindelige Sygesal. — Sygesalen var indrettet saadan, at de syge fra Sengen kunde følge Messen i Kirken. — Paa St. Hans Kirke i Odense findes endnu den 4-kantede Niche i Muren, hvorfra *Johanniterne*, „Korsbrødrene“ paa deres største Festdag, St. Hans Dag, prædikede for Folket, der var forsamlet udenfor paa Kirkegaarden.

Reformationen og Klostrene.

Vi hørte om, hvorledes Poul Helgesen vil-

de reformere blandt Munkene. Hans Kritik af den romersk-katolske Kirke, som han selv tilhørte, mødtes paa mange Omraader med de danske Borgeres. I mange Klostre var der ophobet Rigdomme, som man mente burde komme flere til gode.

Helligaandshuset i Randers.

I et Digt fra Reformationstiden, „En Historie om Peder Smed og Adser Bønde”, hedder det:

„De tre Parter af dette Land
have de vel under deres Haand,
de lade sig ikke nøje med det,
de gribe fluks efter den fjerde med”.

Herreklostrene ejede for meget, „Bissemunkene” tiggede for meget, mente man.

Den samme Kritik af Kirke- og Klostervæsen kom frem i andre Lande. — Enkelte Reformatorer prøvede ligesom Bernhard fra Clairvaux paa at føre Munkevæsenet tilbage til dets oprindelige Tilstand. Men Ti-

dens Borgere tog ikke Reformbestræbelserne for Alvor; dertil var Kirken for rig og mægtig og dens Tjenere for verdsligt anlagte.

I *Marcoklostret* i *Flørentz* begyndte Dominikanermunken Savonarola at reformere Munkenes Liv og udstrakte Reformbestræbelserne til ogsaa at gælde Præsternes og Pavernes Forhold. En Tid fordrev Savonarolas Tilhængere Medlemmerne af den Familie, „Medicierne“, som gik i Spidsen for det verdslige Liv, der prægede hele Byen. Savonarola blev kaldt „Jesus Kristus, Firenzes Konge“. Moralen i Florentz blev en Tid bedre. Men Franciskanerne var skinsyge paa de indflydelsesrige Dominikanere, og Ungdommen i Byen modsatte sig den strenge Levevis, som Savonarola paabød. 1498 brændtes Savonarola paa Florentz' Torv.

Den Kritik af Munke, Præster og Paver, som først var fremsat af *Kætterne* (Valdenserne, Albigenserne o. fl. a.), fortsattes af *Johan Hus* og *Wyclif*. Enkelte Reformatorers Bestræbelser for indenfor deres Kreds at føre Livet tilbage som det levedes indenfor den første kristne Menighed fik for en Tid Kritiken til at forstumme. Først lige mod Slutningen af Middelalderen, da den nationale Uvilje mod Pavernes Herredømme gik sammen med den i Renæssancetiden vaagnende Frihedstrang, kom de mægtige Strømninger frem, som støttede *Luther*, da han traadte frem og fremsatte Tanker om Kirken og Kritik af Kirken, som nok var fremsat før i Tiden, men før Tiden endnu var moden til *Reformation*.

I mange Lande gik det som i Danmark. Smukke Klosterbygninger omdannedes til *Skoler* og *Hospita-ler*. Munkene fordreves fra deres Klostre, de gamle og svagelige kom paa Hospitalet, nogle optoges i udenlandske Klostre, andre blev Landstrygere, atter andre nedsatte sig som Haandværkere. Kloster- og Kirkegods tilfaldt Staten.

I den katolske Tid var det Kirke og Kloster, som udøvede mange af de Opgaver, der i Reformations-tiden blev Statens. Men *tit* var det paa Reformations

tiden *Kirkens Rigdomme* og ikke dens *Opgaver*, man vilde have fat i. For hvert Kloster, der nedlagdes, faldt et Kulturcentrum. Det Billede, man faar af Munkelivet i Reformationstiden, og den Kritik, der af Modstanderne rejstes mod Kloster- og Munkeliv, var ofte haard og ensidig. Man glemte den store, kulturelle og sociale Betydning, Klostrene havde haft. Ved Siden af Billedet af det rige Kloster, hvor der levedes lystigt og verdsligt, maa man ogsaa fastholde Billedet af Klostret med den flittige Munk, som Digteren V. Rydberg saa fint og malende smukt har skildret i Digtet „*Den gamle Munk*”.

I de romersk-katolske Lande er der siden Reformationen i 16. Aarh. ofte blevet reformeret indenfor Munkevæsenet. *Ignatius Loyola* oprettede *Jesuitordenen* 1540, den skulde bl. a. virke gennem *Prædiken*, *Undervisning* og *Mission*. Og i Frankrig skete paa Ludvig 14.s Tid (1643—1715) en Reform af Cistercienserklostrene blandt de saakaldte *Trappister**). Munkene skulde leve af Planteføde, iagttage streng Tavs-
hed, arbejde strengt og anvende 11 af Døgnets Timer til Andagtsøvelser.

Baade *Trappister* og de saakaldte *Jansenister* protesterede mod *Jesuiternes* stærke Deltagelse i Verdenslivets Politik. *Jansenisterne* lever et strengt Liv, arbejder i Mark og Have og beskæftiger sig med Studiet af Bibelen og Kirkens store Skikkelser.

Den Stilhed, som findes i Klostercellen, kan der godt være Trang til i den forcerede Tid, hvori vi lever. Aandeligt Arbejde og Tænkning kræver Ro, og den findes ikke, hvor snart Dørklokken, snart Telefonen kimer og hvor Tankerne spredes, blot der et Sted i Nærheden aabnes for Radioen. I katolske Lande er der Klostre, hvor man for en Tid kan trække sig tilbage og bl. a. dyrke videnskabelige Interesser. Her i Danmark er der i vore Dage Tanker fremme om at oprette *evangeliske Klostre*, hvor ogsaa Lægfolk for en Tid kan finde den Stilhed i Sindet og Ro for Tanken, som fandtes i Klostercellen.

*) Efter Klostret „La Trappe” i Normandiet.

Fortsat fra Side 2.

- Helm s, Nik. M.: Fortællinger af Verdenshistorien. Bd. I. S. 69—71. (Munkene. Benedikt. Gregor den Store. Bonifatius).
- „Holger Danske“ Sept. 1912. (N. Ludvig Hedelund: Den danske Kirkes Historie I). S. 10—15 (Munkene).
- Jørgensen, G.: Den danske Kirkes Historie. S. 40—44 (Munkevæsenet). S. 68—76 (Munker og Nonner. Kirkens Gods. Det religiøse Liv).
- Jørgensen, G.: Fra Bispernes og Munkenes Tid.
— Den kristne Kirkes Historie. I. Oldkirken. S. 72—80 (Munkevæsenet). II. Middelalderen. S. 33—43 (Munkene i Middelalderen). S. 70—79 (Reformationens Forløbere).
- Kaalund-Jørgensen, F. C. og Hans Kyrre: De Danskes Vej. S. 78 (Herrekloster). S. 87—88 (Tiggermunke). S. 123—124 (Kirkeskiftet, Reformationen).
- Ottosen, Johan: Vor Historie. Bd. 1. S. 158—162 (Klosterreformer. Hildebrand. Tiggermunke). S. 200 (Klostre). S. 219 (Tiggermunke). S. 355—357 (Klostrene. Tiggermunkenes Prædiken).
- Thomsen, A. E.: Kirkehistorie. S. 21—22 (Munkelivet). S. 30—34 (Munkeordener og Klostre).

Lærebøger.

- Børnenes danske Læsebog VII. S. 280—301 (Danske Kirkebygninger).
- Folkeskolens Læsebog V. 1917. S. 263—272 (Munke- og Klosterliv i Middelalderen).

Større Værker.

- Bang, Gustav: Illustreret Kulturhistorie. Bd. 1. S. 123—128 (Eneboere). S. 221—233 (Middelalderens Kirkebygningskunst). S. 252—259 (Tiggermunkene).
- Fabreus, A.: Illustreret Danmarkshistorie for Folket. Bd. 1. S. 297—315 (Klostrene).
— Illustreret Kirkehistorie for Folket. S. 57—64 (Munke). S. 121—139 (Munkevæsen).
- „Frem“ C. Første Bind. 1927. S. 689—697 (Eneboerliv og Munkeliv).
- Hall, Birger: Kirkehistorie for Folket I—III (Register findes i 3. Bind).
- Verdenhistorien i Skildringer og Livsbilleder. Bd. 1. S. 401—413 (Fra Munkevæsenets Barndom). S. 552—564 (Gregor den Store). S. 593—660 (Klostre og Klosterliv).

For 266 Aar siden

begyndte Staedtler, som den første, at fremstille Blyanter. Det gamle Firmas Tradition gennem Tiderne — Kvaliteten frem for alt — er Grundlaget for den Førerstilling det i Dag indtager paa Blyantsfabrikationens Omraade. Staedtlers nyeste Frembringelse er:

„Tradition“ = Serien

af Blyanter, Kopt- og Farvestifter i stort Udvalg. Tradition er fremstillet af den fineste Grafit. Den giver en dyb sort Streg uden haardt Tryk og glider hemærkelsesværdigt let paa Papiret. Slidet reduceres til det mindst mulige og hyppig Spidsning undgaas, hvorfor Tradition er hedre og varer længere end nogen anden Blyant i samme og endog højere Prisklasse. Gør et Forsøg med Tradition — Det er den rigtige Blyant. —

Tradition Nr. 200 Haardhed I til Stenografi
Tradition „ 200 „ 2&3 til Skrivebrug
Tradition „ 200 „ 1.2.3.4.5. Tegnebrug

Oplysninger og Prøver til Tjeneste
gennem Deres Boghandler og

G. Petersen

Rnabrostræde 24 = København K.
Telefon Palæ 4370.

FAGLIG LÆSNING

I Aarene 1928-1932 er udkommet:

1. *I. Lieberkind*: Vandkalven (udsolgt).
2. *P. Lauritzen-Bredebro*: Det genvundne Land.
3. *Kristjan Kjær*: Aser og Jætter.
4. *J. J. Jørgensen*: Verdenshandelens Veje (udsolgt).
5. *Sofus Franck*: Sukkerroen.
6. *Kaalund-Jørgensen*: Danebrog (udsolgt).
7. *Hakon Jørgensen*: Fra Svampenes Verden.
8. *Asger Dilleusen*: Fugletræk (udsolgt).
9. *Emil Nielsen*: Korsedderkoppen.
10. *K. Frigast Hansen*: Santalistan og Santalerne.
11. *Th. Mathiasen*: Et Besøg hos Canadas Eskimoer.
12. *R. Claudi-Hansen*: Istidsfolk og Istidskunst.
13. *Vilhelm Rasmussen*: Nilen.
14. *Laurits Nielsen*: Honningbieren som Husdyr.
15. *Kaalund-Jørgensen*: Pompeji og dens Skæbne.
16. *Tage Nissen*: Pampas.
17. *Hakon Jørgensen*: Naturfredning.
18. *Axel V. Nielsen*: Ildkugler og Stjernesked.
19. *H. Bahne Jensen*: Fem danske Grønlandsfarere.
20. *S. Degerbøl*: Arbejderbevægelsen.
21. *Ingeborg Spager*: Lapmarkens Æventyr.
22. *Mis Degerbøl*: Dansk Malerkunst.
23. *J. C. Willesen*: Folkenes Forbund. (udsolgt).
24. *I. Lieberkind*: Skoleakvarier.
25. *C. A. Rasmussen*: Vibem.
26. *V. S. Lauritsen*: Det danske Hedeselskab.
27. *Sophie Petersen*: Færøerne.
28. *H. Blegvad*: Hvad en Dykker ser paa Havets Bund.
29. *Jørgen Banke*: Topgaarden.
30. *S. Fr. Nørlyng*: Danske Sagn.
31. *E. B. Hoffmeyer* og *E. Nielsen*: Galhvepse.
32. *Ernst Müller*: Snylledyr hos Mennesket.
33. *R. Claudi-Hansen*: Fra Arkæologiens Arbejdsmark.
34. *Fred. Vedsø*: Da England blev Verdens Værksted.
35. *Ingeborg Spager*: Gotland.
36. *Christian Østrup*: Rom.
37. *Hakon Jørgensen*: Frøspredning.
38. *Sophie Petersen*: Island.
39. *S. Degerbøl*: Andelsbevægelsen.
40. *Alfred Mortensen*: Til Toppen af Mont Blanc.
41. *Jacob Løber*: Slotsholmen.
42. *Th. Roust*: H. P. Hanssen.
42. *Joh. Grønberg*: Fra Adelsvælde til Enevælde.
44. *Hans Kyrre*: Guldhornene.
45. *Knud Barsfod*: Gøgen.
46. *N. M. Ludvigsen*: Med Fiskere paa Aalefangst.
47. *Jens Jensen*: Vand.
48. *O. Filskov*: Skibe.
49. *J. Banke*: Husmandsbevægelsen.
50. *Rud. Grytler*: Af Musikkens Historie.
51. *H. Kyrre*: Bakkehuset.

FAGLIG LÆSNING

koster pr. Aargang à 10 Hæfter 7 Kr. — For Skoler, Biblioteker o. lign. som aftager mindst 15 Eksemplarer, er Prisen 5 Kr. aarlig. Af Aargangene 1928, 1929, 1930, 1931 og 1932, hvoraf flere af Numrene er udsolgt, vil der kunne leveres enkelte Numre (Hæfte 1-50) til 50 Øre pr. Eksemplar, dog kun naar der aftages mindst 15 Eksemplarer af hvert af de ønskede Numre. Endvidere er der fastsat en Partipris af 60,00 for 100 Ekspl. sorteret blandt alle udkomne Hæfter efter eget Valg.